OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET
KRO/ROY LsN Lena Andersson

11.5.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle

OIKEUSMINISTERIÖN LISÄKUULEMINEN JA -VASTINE HE 226/2020 VP RIKOSLAIN 25 LUVUN MUUTTAMISESTA

Lakivaliokunta on toivonut oikeusministeriöltä kommentteja seuraavista kysymyksistä:

Kilpa- ja ammattiurheilu

Professori Vuorenpää toteaa lisälausunnossaan pitävänsä erittäin huonona, mikäli uudistuksen jälkeen esitutkintaviranomaiset ryhtyisivät tutkimaan ammattiurheilussa mahdollisesti tapahtuvia vähäisiä ja lajin luonteeseen nähden tavanomaisia laittomia uhkauksia ilman syyttämispyyntöjä, vaikka olisi mahdollista ajatella, että tällaiset uhkaukset olisi tehty työtehtävien vuoksi ja olisivat näin ollen virallisen syytteen alaisia rikoksia. Jotta näin ei pääsisi käymään Vuorenpää pitäisi hyvänä, jos lainkohdan perusteluissa voitaisiin sulkea tällaisiin vähäisiin laittomiin uhkauksiin liittyvät tilanteet pykälän soveltamisalan (eli virallisen syytteenalaisuuden) ulkopuolelle. Sen sijaan kokonaan toinen tilanne on käsillä silloin, jos ammattiurheilussa tapahtuneet laittomat uhkaukset eivät ole luonteeltaan vähäisiä ja lajin luonteeseen nähden tavanomaisia, vaan pikemminkin vakavia. Asianomistaja voisi tällaisesta kirjauksesta huolimatta tehdä asiassa syyttämispyynnön, minkä jälkeen esitutkintaviranomaisen olisi otettava epäilty laiton uhkaus tutkittavakseen.

Oikeusministeriö yhtyy kilpa- ja ammattiurheilun osalta professori Vuorenpään kantaan.

Ministeriö toteaa, että oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että urheilu ja sen puitteissa tapahtuvat teot ovat esimerkki sosiaaliadekvaatista toiminnasta. Niin sanotulla sosiaaliadekvanssin toiminnan periaatteella tekoa ei katsota rikokseksi, koska se on lähtökohtaisesti yhteiskunnan hyväksymää. Koska tekoa ei katsota rikokseksi urheilun, kuten nykyään lievän pahoinpitelyn, kohdalla, teosta ei nosteta syytettä. Jatkossa näin tulisi menetellä myös laittoman uhkauksen osalta.

Oikeuskirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota myös ammattiurheilun sääntöihin ja urheilun omiin kurinpitotoimiin ja seuraamuksiin. Valiokunta voisi professori Vuorenpään lausunnon tapaan korostaa, että tämä koskee lajin luonteeseen nähden tavanomaisia tekoja. Asianomistaja voi kuitenkin halutessaan tehdä asiassa syyttämispyynnön, minkä jälkeen esitutkintaviranomaisen olisi otettava epäilty laiton uhkaus tutkittavakseen.

Osallisuudesta

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Eteläesplanadi 10 00130 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	oikeusministerio@om.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Oikeusministeriötä on pyydetty lausumaan professori Utriaisen ja Syyttäjäyhdistyksen lausunnoissa esiin nostamiin kysymyksiin osallisuudesta rikolliseen tekoon. Syyttäjäyhdistyksen mielestä osallisuusäännökset eivät soveltusi usean tekijän suorittamaan uhkailuun. Professori Utriainen totesi, että osallisuusoppi on luotu aivan konkreettisiin rikostilanteisiin ennen verkkoympäristöä. Tilanne elää tällä hetkellä. Tulevaisuudessa vastuusuhteet tultaneen sääntelemään verkkoympäristöön soveltuviksi. Normit voivat olla yhtiöiden omia, kansallisia tai kansainvälisiin sopimuksiin perustuvia. Tätä asiaa ei voida tässä yhteydessä ratkaista.

Esityksen perusteluissa (s. 35-36) on kuvailtu usean eri tekijän toimesta tapahtuvaa uhkailua, ja viitattu lyhyesti rikoslain voimassa oleviin osallisuussäännöksiin (”Useamman henkilön toteuttamaa koordinoitua uhkailua sisältävää toimintaa ja niihin liittyviä vastuukysymyksiä voidaan kuitenkin arvioida hyödyntämällä rikoslain 5 luvun osallisuussäännöksiä”). Osallisuussäännökset tulevat luonnollisesti sovellettaviksi niissä mainittujen edellytysten täyttyessä ja esitys viittaa tätä koskevaan arviointiin.

Oikeusministeriö toteaa, että käsillä oleva esitys koskee laittoman uhkauksen syyteoikeutta tietyissä tilanteissa. Sillä ei ole tarkoitus muuttaa rikoslain 5 luvussa säädettyjä osallisuutta koskevia säännöksiä. Oikeusministeriö on samaa mieltä professori Utriaisen kanssa, että osallisuusopillisia kysymyksiä ei ole perusteltua käsitellä tässä yhteydessä.

Julkista luottamustehtävää hoitavaan kohdistuva laiton uhkaus

Syyttäjä saisi nostaa syytteen laittomasta uhkauksesta myös, jos teko on kohdistunut henkilöön hänen julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Tällä tarkoitettaisiin esimerkiksi kunnallisia luottamustehtäviä hoitavia (kunnanvaltuutettua, kunnanhallituksen, lautakunnan jäseniä), komitean, toimikunnan ja neuvottelukunnan jäsentä, valtioneuvoston jäsentä sekä kansanedustajaa.

Luottamustehtävien hoitamisen erityisen julkinen luonne huomioon ottaen myös perinteinen ja sosiaalinen media sekä poliittisen toiminnan erilaiset muodot voisivat tarjota alustan laittomalle uhkaukselle. Julkisia luottamustehtäviä hoitaviin kohdistuu useiden selvitysten mukaan uhkailua. Uhkailu heikentää luottamusta luottamushenkilöiden päätöksenteon puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen, jos syntyy käsitys, että rikollisella teolla uhkaamalla voisi vaikuttaa tai yrittää vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Kyseessä ei tällöin ole yksityisasia ja siksi laittoman uhkauksen säätäminen virallisen syytteen alaiseksi näissä tilanteissa on perusteltua.

Poliittisen keskustelun vapaus kuuluu demokraattisen yhteiskunnan perusvaatimuksiin. Rikoslain 25 luvun 7 §:ssä määritellyn laittoman uhkauksen esittäminen eli esimerkiksi henkilöön kohdistuvalla väkivallalla tai seksuaalirikoksella uhkaaminen ei kuitenkaan voi olla hyväksyttävä teko tällä perusteella.

Kuntaliitto ry ja professori Mäenpää ovat todenneet, että asia ei edellytä kuntalain muuttamista.

Professori Mäenpää on lausunnoissaan laajasti käsitellyt asiaa kuntalain ja perustuslain näkökulmasta. Hän on todennut, että kun on kyseessä epäily kunnan luottamushenkilöön kohdistuvasta laittomasta uhkauksesta, eikä luottamushenkilö itse tee ilmoitusta, ensisijaisena ilmoituksen tekijänä voidaan pitää

luottamushenkilön välitöntä taustatahoa. Tämä taho on lähinnä kuntalain 19 §:ssä tarkoitettu valtuustoryhmä. Vastaavasti ilmoituksen voi tehdä myös luottamushenkilön puoluejärjestö tai muu järjestö, johon luottamushenkilö kuuluu.

Ilmoituksen voi tehdä myös kunta tai sen toimielin, jossa luottamushenkilö toimii. Kunnan rooli on kuitenkin tässä suhteessa selvästi toissijainen. Kuntalaissa ei ole säädetty nimenomasta ilmoitusvelvollisuutta tilanteessa, jossa kunnan luottamushenkilöön epäillään kohdistuneen laiton uhkaus. Kunnan toimielimellä ei edellä esitetyistä syistä ole oikeudellista velvollisuutta ottaa omasta aloitteestaan tai ulkopuolisen aloitteesta käsiteltäväkseen tällaisen rikosilmoituksen tekemistä koskevaa asiaa.

Syyteoikeutta koskevassa sääntelyssä on vakiintuneesti katsottu voitavan kohdistaa virallisen syytteen alaisuus erityisiin henkilöryhmiin, joiden suojan tarve on korostunut. Virallisen syytteen alaisuuden kohdistamiselle hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla julkisen luottamustehtävän vuoksi esitettyyn laittomaan uhkaukseen on esityksen perusteluissa esitetty varsin painavat ja hyväksyttävät perusteet. Ehdotettu sääntely on täsmällistä ja tarkkarajaista. Sen voidaan arvioida olevan asiallisessa ja kiinteässä suhteessa lain tarkoitukseen, eikä sitä voida pitää mielivaltaisena tai suhteettomana. Ehdotettu sääntely ei siten muodostu ongelmalliseksi perusoikeutena turvatun yhdenvertaisuuden kannalta.

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia laittoman uhkauksen tunnusmerkistöön, eikä ehdotetulla syyteoikeutta koskevalla sääntelyllä ei ole suoranaista vaikutusta sananvapauden perusoikeussuojan kannalta. Virallisen syytteen kohdistamisella rikosoikeudellisesti rankaistavaan laittomaan uhkaukseen ei siten voida arvioida olevan luottamushenkilöiden poliittiseen toimintaan kohdistuvaa kritiikkiä vaimentavaa tai estävää vaikutusta. Ehdotetun virallisen syytteen alaisuutta määrittelevän sääntelyn voidaan muutenkin katsoa mukautuvan luottamushenkilön sananvapauden ja muiden poliittisten oikeuksien käytön puitteisiin.

Laittomaan uhkaamiseen reagoinnin politisoitumismahdollisuutta arvioitaessa on paikallaan lähteä myös siitä, että syyttäjällä on itsenäinen ja riippumaton syyteharkintavalta (L Syyttäjälaitoksesta 10 §), jota hän käyttää rikoslaissa täsmällisesti säädettyä rikostunnusmerkistöä noudattaen. Esitutkintaperiaatteiden mukaisesti esitutkinnassa noudatetaan syyttömyysolettamaa. Siinä on selvitettävä ja otettava huomioon sekä rikoksesta epäiltyä vastaan, että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (EsitutkintaL 4 luku). Lisäksi perätöntä lausumaa koskevat rikoslain 15 luvun rangaistussäännökset tulevat sovellettavaksi myös tilanteessa, jossa laittoman uhkauksen rangaistavuuden määrittelevää sääntelyä pyrittäisiin käyttämään perusteettomasti tai muutoin vastoin sen tarkoitusta.